

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 11.10.2006, sp. zn. 8 Tdo 1135/2006, ECLI:CZ:NS:2006:8.TDO.1135.2006.1

Číslo: 29/2007

Právní věta: Součástí zákonných povinností rodiče je též zajištění péče o zdraví nezletilého dítěte. Neplnění takové povinnosti tedy může zakládat zákonný znak „neplnění zákonné povinnosti zaopatřovat jiného“ ve smyslu § 213 odst. 1 tr. zák. o trestném činu zanedbání povinné výživy, avšak jen tehdy, není-li péče o zdraví dítěte jeho rodičem zajištěna buď po hmotné stránce poskytováním potřebných finančních prostředků (např. na nákup léků, na provedení nezbytných lékařských úkonů), anebo poskytováním takové péče o zdraví dítěte v naturální formě (např. podáváním léků, odvozem k lékařskému vyšetření). Jestliže rodič nezletilého dítěte jen využije svého oprávnění a odmítne za ně udělit souhlas s konkrétním lékařským výkonem nebo způsobem jeho léčby navrhané lékařem (srov. ustanovení čl. 6 Úmluvy o lidských právech a biomedicíně, uveřejněné pod č. 96/2001 Sb. m. s., § 23 zákona č. 20/1966 Sb., o péči o zdraví lidu, ve znění pozdějších předpisů), pak v takovém jednání nelze spatřovat trestný čin zanedbání povinné výživy podle § 213 odst. 1 tr. zák.

Soud: Nejvyšší soud

Datum rozhodnutí: 11.10.2006

Spisová značka: 8 Tdo 1135/2006

Číslo rozhodnutí: 29

Číslo sešitu: 5

Typ rozhodnutí: Usnesení

Hesla: Zanedbání povinné výživy

Předpisy: § 213 odst. 1 tr. zák.

Druh: Rozhodnutí ve věcech trestních

Sbírkový text rozhodnutí:

Nejvyšší soud z podnětu dovolání obviněného Ing. Z. P. zrušil podle § 265k odst. 1 tr. ř. ohledně něho a s přiměřeným použitím § 261 tr. ř. také ohledně spoluobviněné Mgr. H. P. usnesení Městského soudu v Praze ze dne 27. 4. 2006, sp. zn. 6 To 148/2006, a městskému soudu přikázal, aby věc v potřebném rozsahu znovu projednal a rozhodl.

Z o d ů v o d n ě n í :

Rozsudkem Obvodního soudu pro Prahu 4 ze dne 31. 1. 2006, sp. zn. 33 T 96/2004, byli obviněný Ing. Z. P. a obviněná Mgr. H. P. uznáni vinnými trestným činem zanedbání povinné výživy podle § 213 odst. 1 tr. zák., jehož se podle popsanych skutkových zjištění dopustili tak, že u svého nezletilého syna Z. P., u kterého byla v únoru 2002 ve Fakultní nemocnici v M., Klinika dětské onkologie, stanovena diagnóza Morbus Hodgkin - nádorové onemocnění, po operačním zákroku odmítli jeho

další potřebnou léčbu, kterou měla být podle schválených protokolů chemoterapie a radioterapie, i když byli informováni o následcích a rizicích svého rozhodnutí, a léčbu odmítali i po vyšetření nezletilého dne 25. 4. 2002 a 31. 10. 2002, kdy byla zjištěna progresse základního onemocnění, s odůvodněním, že se synem absolvují alternativní léčbu u léčitele, a s ohledem na ohrožení života a zdraví nezletilého byl tento dne 29. 11. 2002 na základě předběžného opatření Obvodního soudu pro Prahu 4, sp. zn. Nc 400/2002, předán do péče Fakultní nemocnice M.

Za to byli obvinění podle § 213 odst. 1 tr. zák. odsouzeni k trestu odnětí svobody tak, že obviněnému Ing. Z. P. byl tento trest vyměřen v trvání 2 měsíců a obviněné Mgr. H. P. v trvání 1 měsíce. Podle § 58 odst. 1 a § 59 odst. 1 tr. zák. byl výkon těchto trestů oběma obviněným podmíněně odložen na zkušební dobu v trvání 2 roky. Podle § 59 odst. 2 tr. zák. bylo každému z obviněných uloženo přiměřené omezení spočívající v povinnosti, aby ve zkušební době spolupracovali při dispenzarizaci a léčbě nezletilého syna Z. P. u příslušného lékaře a používali netradiční léčebné a výživné postupy jen po schválení ošetřujícím lékařem.

Tento rozsudek soudu prvního stupně napadl obviněný Ing. Z. P. odvoláním, které Městský soud v Praze jako soud odvolací usnesením ze dne 27. 4. 2006, sp. zn. 6 To 148/2006, podle § 256 tr. ř. zamítl.

Proti tomuto usnesení Městského soudu v Praze podal obviněný Ing. Z. P. prostřednictvím obhájce dovolání s odkazem na dovolací důvod podle § 265b odst. 1 písm. g) tr. ř. Vadnost a nesprávnost rozhodnutí soudu druhého stupně obviněný shledal především v tom, že v posuzovaném případě vůbec nejde o trestný čin. Jestliže byl obviněný uznán vinným trestným činem zanedbání povinné výživy podle § 213 odst. 1 tr. zák., označil tuto právní kvalifikaci za nesprávnou proto, že skutková podstata tohoto trestného činu dopadá na případy, když povinná osoba vůbec neplní svou zákonnou povinnost pečovat o zdraví jiného a zůstává pasivní. Takové okolnosti však v posuzované věci nebyly prokázány, neboť v případě obviněného šlo o to, že podle svého nejlepšího vědomí a svědomí aktivně volil metodu léčby, která pouze není uznávána většinou lékařské veřejnosti. Ač se snažil soudu předložit jako důkaz o správnosti svého názoru podklady o úspěších alternativních forem léčení nemoci zjištěné u nezletilého syna, soudy je buď vůbec nepřipustily, nebo k nim nepřihlížely. Přestože obvinění byli v názorovém rozporu s lékaři Fakultní nemocnice M., nikdy nezpochybňovali správnost postupu, pokud byl rozhodnutím soudu nahrazen jejich souhlas jako zákonných zástupců, a respektovali vydané předběžné rozhodnutí a podrobili se mu. Tím svou povinnost splnili dodatečně, a proto měli být za použití ustanovení § 214 tr. zák. zproštěni obžaloby. Soudy prvního i druhého stupně se podle dovolatele ve svých rozhodnutích nezabývaly touto okolností. Obviněný v této souvislosti rovněž poukázal na ustanovení čl. 5 a čl. 6 Úmluvy o lidských právech a biomedicíně (vyhlášené pod č. 96/2001 Sb. m. s.) a poznamenal, že jestliže podle nich má občan právo odmítnout vydání souhlasu s léčebným úkonem, tohoto práva ve vztahu ke způsobu léčby svého syna využil, a tudíž by neměl být pro uvedený čin stavěn před soud. Obviněný svou trestní odpovědnost odmítl i proto, že když český právní řád neobsahuje ucelenou právní úpravu zabývající se alternativními způsoby léčby, tyto výslovně nezakazuje, a proto oprávněně využil svého ústavního práva daného mu ustanovením čl. 2 odst. 3 Listiny základních práv a svobod. V této souvislosti obviněný rovněž poukázal na Deklaraci práv pacienta, podle které může pacient v případě pochybností o správnosti diagnózy a následné léčby žádat druhý nezávislý odborný názor. Takovou možnost však ošetřující lékaři odmítli žádat.

Z těchto důvodů obviněný Ing. Z. P. navrhl, aby Nejvyšší soud zrušil napadené usnesení v celém rozsahu a poté přikázal Městskému soudu v Praze, aby věc v potřebném rozsahu znovu projednal a rozhodl.

K podanému dovolání se vyjádřila státní zástupkyně činná u Nejvyššího státního zastupitelství. Podle jejího názoru ze zákona o péči o zdraví lidu vyplývá, že v případě nezletilého dítěte, které – ať již pro

svůj zdravotní stav či pro svoji rozumovou nezralost - není schopno posoudit dosah rozhodnutí o odmítnutí léčby, jež by za něj učinili jeho zákonní zástupci, činí takové rozhodnutí soud (např. předběžným opatřením). Státní zástupkyně označila za nepřijatelné, aby za této právní úpravy bylo možné kriminalizovat to, když zákonný zástupce využije tohoto svého zákonného práva a za dítě odmítne dát souhlas s návrhem poskytované léčby či s jiným lékařským zákrokem, který by měl být proveden na dítěti. Podle státní zástupkyně nelze nikoho kriminalizovat pro výkon jeho práv garantovaných zákonem, takže skutek popsany v rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 4 není trestným činem zanedbání povinné výživy podle § 213 odst. 1 tr. zák. ani jiným trestným činem, a proto navrhla, aby Nejvyšší soud zrušil jak usnesení Městského soudu v Praze, tak rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 4 a tomuto soudu přikázal, aby věc v potřebném rozsahu znovu projednal a rozhodl, případně aby sám ve věci rozsudkem rozhodl a obviněného Ing. Z. P. podle § 226 písm. b) tr. ř. zprostil obžaloby.

Nejvyšší soud zjistil, že dovolání je důvodné.

Městský soud v Praze, který zamítl odvolání obviněného Ing. Z. P. podané proti rozsudku soudu prvního stupně, považoval za správné, že čin obviněného byl právně posouzen jako trestný čin zanedbání povinné výživy podle § 213 odst. 1 tr. zák. Tím odvolací soud podpořil svůj právní názor, který v této trestní věci vyslovil již ve svém dřívějším usnesení ze dne 2. 11. 2005, sp. zn. 6 To 433/2005, jímž zrušil předchozí zprošťující rozsudek vydaný ve věci původně soudem prvního stupně. Odvolací soud tento svůj názor vysvětlil tím, že obviněný, který byl ze strany lékařů informován o zdravotním stavu svého syna i o nebezpečí, které mu hrozí, když se nepodrobí příslušné léčbě ověřené vědou, nadále odmítal dát souhlas s touto léčbou, porušil zákonnou povinnost zaopatřovat jiného ve vztahu k povinnosti pečovat o zdraví svého syna a bez přiměřených důvodů spoléhal na způsob léčby, která podle vědeckých poznatků nemohla nikdy vést k vyléčení syna. Z toho odvolací soud dovodil, že trestný čin zanedbání povinné výživy podle § 213 odst. 1 tr. zák. obviněný spáchal z hlediska zavinění ve formě vědomé nedbalosti. Tento svůj názor opřel o výklad, podle něhož „zanedbáním povinné výživy“ (např. u dítěte) se rozumí nejen neplnění výživného poskytovaného v penězích, ale i neplnění povinnosti vyživovat jiného v naturální formě a povinnosti zaopatřovat jiného, tedy neplnění povinnosti poskytovat dítěti stravu, ošacení, bydlení, pečovat o jeho zdraví a čistotu, vykonávat nad ním dohled a popřípadě opatřovat další prostředky pro všestranný rozvoj. Z toho pak dále dovodil, že „již z tohoto výkladu trestního zákona je zřejmé, že povinností rodičů je pečovat o zdraví dítěte a k naplnění tohoto trestného činu postačí nedbalost“.

Nejvyšší soud tento vyslovený názor považuje za nesprávný, protože svědčí o nepochopení smyslu a povahy trestného činu zanedbání povinné výživy podle § 213 odst. 1 tr. zák.

Trestného činu zanedbání povinné výživy podle § 213 odst. 1 tr. zák. se dopustí ten, kdo neplní, byť i z nedbalosti, svou zákonnou povinnost vyživovat nebo zaopatřovat jiného. Z dikce ustanovení § 213 odst. 1 tr. zák. o trestném činu zanedbání povinné výživy plyne, že uvedený trestný čin postihuje pachatele, kteří nezajišťují nárok na výživu, pokud je založen na ustanoveních zákona o rodině. Zákonná povinnost rodičů k dětem je upravena v ustanovení § 85 odst. 1, 2 zákona o rodině tak, že vyživovací povinnost rodičů k dětem trvá do té doby, pokud děti nejsou samy schopny se živit. Oba rodiče přispívají na výživu svých dětí podle svých schopností, možností a majetkových poměrů. Dítě má právo podílet se na životní úrovni svých rodičů.

Ustanovení § 213 odst. 1 tr. zák., které vychází z této citované obecné dikce ustanovení § 85 odst. 1, 2 zákona o rodině, nepostihuje toliko neplnění vyživovací povinnosti v peněžní formě, ale uvedenou povinnost „vyživovat a zaopatřovat“ vymezuje v širších souvislostech, neboť se jím rozumí nejen výživné poskytované v penězích, ale i výživné vynakládané v tzv. naturální formě, přičemž výživným tu je nejen poskytování stravy, ale i ošacení a řádného bydlení, péče o zdraví a čistotu dítěte, výkon dohledu nad ním a popřípadě i opatřování dalších prostředků potřebných pro všestranný vývoj dítěte

ve smyslu příslušných ustanovení zákona o rodině (srov. rozhodnutí pod č. 26/1982-I. Sb. rozh. tr.).

Z uvedeného je tedy patrné, že trestný čin zanedbání povinné výživy podle § 213 odst. 1 tr. zák. (jak již plyne i z jeho názvu) postihuje pachatele, jenž neplní osobě vyživovací povinnost, kterou k ní má podle zákona o rodině, a to ve dvou formách, jednak prostřednictvím peněžních prostředků a jednak ve formě naturální, spočívající např. v poskytování stravy, ošacení i poskytování bydlení, a patří sem i zajištění řádné hygieny a čistoty. Pod tento pojem se samozřejmě zahrnuje i péče o zdraví dítěte. Tuto je však nutné vykládat pouze s přihlédnutím k účelu trestného činu zanedbání povinné výživy podle § 213 tr. zák., jak je shora vymezen, a nikoliv v celém jejím rozsahu, tedy pouze v podobě jejího zajišťování po hmotné stránce v rámci poskytování takových prostředků, ať již finančních nebo naturálních, kterými by byla zajištěna péče o zdárný a zdravý vývoj dítěte. Plnění vyživovací povinnosti, jak vyplývá ze smyslu citovaného ustanovení a z výkladu jeho formálních znaků vyjádřených slovy „vyživovat nebo zaopatřovat“, je nutné vnímat vždy v souvislosti s poskytnutím dostatečných materiálních podmínek nezbytných v konkrétním případě pro zajištění zdraví dítěte. Má-li se proto na mysli u trestného činu podle § 213 odst. 1 tr. zák. zanedbání povinnosti ve vztahu k zajištění péče o zdraví dítěte, jde vždy o nedostatečné poskytování finančních prostředků např. na léky nebo léčbu, anebo o přímé nepodávání jistých druhů léků či léčiv, či neposkytování jiných služeb, mezi něž může patřit nezajištění odvozu k lékařskému vyšetření atd. Rodič tedy nevynaloží nebo nepoužije potřebné finanční a jiné prostředky, které má k dispozici, na uvedenou zdravotní péči. Musí jít proto o opatřování a poskytování prostředků potřebných pro všestranný rozvoj dítěte ve smyslu § 33 odst. 1 zákona o rodině, za které, pokud by je rodič nevykonával osobně, by k uspokojení osobních potřeb dítěte bylo nutno platit.

Pokud odvolací soud bez bližšího vysvětlení opřel svůj závěr o naplnění skutkové podstaty trestného činu zanedbání povinné výživy podle § 213 odst. 1 tr. zák. též o ustanovení § 31 odst. 1 písm. a) zákona o rodině, není tento poukaz důvodný, neboť posledně citované ustanovení vymezuje rodičovskou zodpovědnost jako souhrn práv a povinností při péči o nezletilé dítě a zahrnuje zejména péči o jeho zdraví, jeho tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj. Jde o obecný pojem, z něhož vyživovací povinnost sice vyplývá a navazuje na něj, ale není jím plně určována. Proto z něj nelze dovozovat, že součástí vyživovací povinnosti je i péče o zdraví dítěte v jeho léčebné podstatě a s ní spojená otázka volby způsobu léčby, eventuálně souhlasu rodičů se způsobem léčby dítěte určitými medicínskými prostředky, jak nesprávně dovozoval odvolací soud.

Z rozhodných skutkových zjištění popsaných výše ve spojení s důkazy provedenými ve věci totiž plyne, že obviněný Ing. Z. P. poskytoval svému nezletilému synovi po celou dobu léčby veškeré finanční či jiné materiální prostředky nebo naturální plnění a věnoval mu i osobní péči, ať již v rámci jeho domácího nebo ústavního léčení, a zajišťoval mu léčbu formou alternativních metod a postupů. Obviněný nechtěl, aby jeho syn podstoupil léčbu radioterapií, zejména pak v kombinaci s chemoterapií, neboť se obával jejich negativního vlivu na mužskou potenci a možnosti poškození i jiných tělesných orgánů. Obviněný byl přesvědčen, že alternativními způsoby bude jeho syn vyléčen stejně dobře jako navrhovanou léčbou.

Nejvyšší soud proto dospěl k závěru, že uvedeným činem obviněného Ing. Z. P., který neobsahuje žádnou ze shora popsaných forem neplnění vyživovací povinnosti, nebyla naplněna skutková podstata trestného činu zanedbání povinné výživy podle § 213 odst. 1 tr. zák., a proto právní posouzení činu, jak o něm rozhodly soudy prvního a druhého stupně, nepřichází v úvahu.

Z těchto důvodů Nejvyšší soud posoudil dovolání obviněného Ing. Z. P. jako důvodné, a proto z jeho podnětu zrušil napadené usnesení Městského soudu v Praze ohledně tohoto obviněného. Vzhledem k tomu, že stejný důvod prospívá též obviněné Mgr. H. P., s přiměřeným použitím § 261 tr. ř. takto rozhodl dovolací soud i ohledně této spoluobviněné. Poté Nejvyšší soud přikázal Městskému soudu v Praze, aby věc v potřebném rozsahu znovu projednal a rozhodl.

Po zrušení uvedeného rozhodnutí se trestní věc obviněných vrací do stadia řízení před soudem druhého stupně a povinností odvolacího soudu bude, aby se znovu zabýval otázkou právního posouzení zjištěného činu obviněných a zkoumal ji ze všech zákonných hledisek.

V rámci dalšího projednávání věci však bude nutné zvážit, zda se zřetelem ke shora rozvedeným úvahám a k okolnostem, za nichž byl čin spáchán, nenaplnuje jednání obviněných znaky některého jiného nedbalostního trestného činu. V úvahu by mohl připadat trestný čin ublížení na zdraví podle § 224 odst. 1 tr. zák. Objasnění jeho zákonných znaků však v dosavadním řízení nebyla věnována patřičná pozornost. Proto Nejvyšší soud podrobně rozvedl okolnosti, na které se bude nutno v dalším řízení zaměřit, a to z hlediska naplnění zákonných znaků jak objektivní, tak zejména subjektivní stránky zvažovaného trestného činu. Rovněž tak zdůraznil nutnost velice pečlivého posouzení věci z hlediska materiální podmínky trestnosti činu.

Nejvyšší soud v této souvislosti též upozornil na zákaz „reformationis in peius“, který bude nutné v této věci respektovat, když dovolání v neprospěch obviněného nebylo podáno a trestný čin podle § 213 odst. 1 tr. zák. je mírněji trestný než trestný čin ublížení na zdraví podle § 224 odst. 1 tr. zák. I přesto je ovšem nezbytné zabývat se otázkou, zda byly naplněny znaky tohoto přísnějšího trestného činu, a teprve po jejím vyřešení volit postup, který by nebyl v rozporu s uvedeným zákazem.